

Det store huset ruvet tomt og mørkt under åsen. Eierne var døde. De var blitt likvidert under krigen – ikke av tyskerne, men av Hjemmefronten.

Ingen ville bo i dette huset, selv i en tid med bolig-nød.

Men freelance-journalisten Ane Kolding måtte vekk fra en ektemann som mishandlet henne. Da hjalp Lea Karlsbru henne med å flytte til huset – selv om hun hatet det og følte at de ikke var alene der . . .

Willy Ustads serie har blitt en stor bok-suksess.

De første bøkene er allerede trykt i nye opplag, og da bok 10 utkom var det totale opplaget kommet opp i 706.500 bøker!

Nå foreligger alle bøkene både som pocketbok og i innbundet utgave.

BLADKOMPANIET A.S
FIRE SØSKEN
ISBN 82-509-3258-7

9 788250 932586

037

FIRE SØSKEN 15

DØDENS HUS

Willy Ustad

Kr 47,-

112241

– Hva? Så mange?

– Ja. Og det er ikke alle. De store avisene sørpå har ikke svart ennå. Materialet er større der, antar jeg. Bare i Oslo bør det da være en del, det er tross alt den største byen i landet.

– Og det var kanskje mer aktivitet i motstandsarbeidet sørpå. Jo mer folk og industri, dess mer Hjemmefront. Jo mer folk, dess flere som sto på den andre siden også. Jo, det er kanskje derfor det tar lengre tid å få svar sørfra – de har adskillig mer å grave i.

Det ringte enda tre ganger mens Lea satt og renskrev artikkelen om tobakksimporten og smutthullene i regelverket, og hver gang skrev Ane fort og stilte lavmælte spørsmål.

Da Lea gikk heim, satt hun der ennå, som plantet ved pulten. Alf Kratz hadde kommet og satt seg ved siden av henne, han satt og leste notatene hennes på skrå, med hodet på skakke.

– Jaså, sa Lea muntert, – dere har *pult* sammen, ser jeg?

Alf rødmet for én gangs skyld, men ikke mye.

– Ja, det er så praktisk, så! Ane hørtes med ett nesten munter ut. – Jeg har tatt feil i én ting, Lea. Det var langt fra alle likvidasjoner som sto i avisene, det er mange det ikke er skrevet noe om. Men avisene vet om dem, eller journalistene kan regne opp en del saker som de ikke kunne skrive om, rettere sagt.

– Legge seg ut med begge parter, sa Lea tørt, – jeg kan tydelig se problemet!

– Ja. Eller avisen kom ikke ut akkurat den måneden. Husk at mange aviser fikk inndratt papirkvoten, eller ble direkte stanset. Enten for en tid eller for «bestandig», som det het.

– Og nå er det . . . ?

– Tre og sytti. En av Osloavisene har ringt og hadde sju stykker, bare sånn på sparket.

– Jøss!

– Ja. Ane tente en ny sigarett og hostet, Lea ante at det var blitt mange denne dagen. – Han advarte meg. Jaggu gjorde han det.

– Hvem?

– Den siste som ringte. «Dagbladet». Han var selv blitt advart mot å grave i denslags.

– Jamen . . .

– Han fortalte at det kom en slags instruks ved frigjøringen, om at drap utført av Hjemmefronten ikke skulle etterforskes av politiet. Og du vet hva slags kaos rettsvesenet var i, på den tiden. Inntauing av hele NS, titusenvis av saker – herregud, i Sverige hadde noen satt sammen en bok med navnene på dem som noen syntes burde etterforskes. Det var hundreogfemti tusen navn i den boken, Lea! Du må regne med de var glad de slapp bry seg med Hjemmefrontens drap.

– Jøsses, sa Lea igjen og visste godt at det var en idiots reaksjon, men det fantes ingen annen måte å reagere på enn idiotens. Tallet var for stort, Lea greide ikke forestille seg hundreogfemti tusen mennesker.

Det eneste tallet sa henne, var at skillet mellom partene ikke hadde gått bare mellom tyskerne og nordmennene under krigen – det hadde gått tvers over kjøkken-golv i titusenvis av norske heimer. Og – og det var også noe å tenke over – det hadde hun visst fra før av, uten å være nødt til å lese tall om det.

– Når kommer du heimover? spurte hun i døren. – Skal jeg holde maten varm for deg?

Et øyeblikk så Ane skyldbvisst ut.

– Tja – nei. Ikke gjør det, jeg sa til avisene i Oslo at jeg kom til å bli i redaksjonen til i titiden i kveld.

– Jeg også, sa Alf. – Vi får nok tak i noe mat, jeg kan gå ut og kjøpe noen boller i kveld, en gang. Jeg har rasjoneringskort for hvitt brød. Kaffe har vi jo.

Lea lot dem sitte og strenet nedover til Dora i en isnende sluddbyge som varslet at vinteren åt seg innpå byen og snart ville erobre den.

Snart, men ikke ennå, for sluddet smelter og ble til skittent vann og gjørme som Rolf Herman hadde med seg på klær og sko. Hunden hadde det også med seg, og det var verre med ham – gutten kunne hun alltid vrenge ytterhamsen av.

Ved åttetiden grep et anfall av barmhjertighet Lea, og hun varmet opp det som var igjen av suppen fra middagen, isolerte spannet med to store håndklær og la tallerkenene og skjeer i vesken.

Været hadde folket seg, sluddet hadde veket plassen for en ørliten minusgrad, akkurat så mye at fortauet så ut som det var lakkert.

Først lakkert og siden oljesmurt, oppdaget hun på veien, men hun hadde begynt i godt mot og syntes hun fikk fortsette, stavret seg med stive, nervøse legger over islaget, med én hånd mot husveggen der hun kunne få det til. Hun ramlet ikke før ved baktrappen til «Trondhjems Tidende», der slo suppespannet mot rekkverket og klang som en halvkvalt klokke så Alf Kratz kom ut og hjalp henne opp trinnene.

– Hva skulle vi gjort uten deg, sa Ane, – vår private Frelsesarmé?

– Hva du skulle gjort uten meg? Kokt suppe sjøl, vel.

Ane fniste, en underlig lyd for en kvinne på førti år.

Lea hadde lagt merke til det før, at Ane kunne fnise som en jentunge. Det hendte det irriterte henne.

– Jeg koker vel i hop en nydelig suppe i kveld jeg også, sa Ane, – vi er oppe i en og åtti nå.

– Hundreognitten, skjøt Alf inn, – men det var nokså mange som hadde meldinger om de samme hendelsene, da. Greit nok å sortere ut, når en bare noterer ordentlig og ikke roter det sammen.

Telefonen ringte igjen, og Alf som satt nærmest grep den.

– «Trondhjems Tidende».

Lea kunne se ansiktet hans forandre seg, fra spent nysgjerrighet til stram aktpågivenhet. Han pekte med den ledige hånden mot telefonen på Leas pult. Ane var der før henne, svint som en katt og løftet røret av gaffelen. Telefonen på frilanserpulten var en bilinje til Leas apparat, og Lea og Ane klemte hodene sammen over røret.

– . . . gi dere en advarsel. Dere har lagt ut på en registrering som dere ikke har lov til.

Stemmen var mørk, kort i tonen – en mann som var vant til å gi ordrer.

– Det var nytt for meg, sa Alf flatt. – Mener De virkelig at det som sto i avisene under krigen er hemmelig i dag?

– Ikke vri og vrenge på hva jeg sier! Stemmen var skarperer nå. Lea lyttet til susingen i røret og til klangen i stemmen, fant at det kunne virke som en annen dialekt slo gjennom østlandsdialekten av og til, i de små detaljene. En anelse rulling på r'ene, en liten bløthet i konsonantene.

– De mener altså at det ikke er adgang til å skrive om akkurat den delen av, ah – motstandskampen?

Pass deg, tenkte Lea. Det der var unødvendig.

– Hver eneste likvidasjon er stadfestet ved dom etter krigen, sa stemmen i røret. Lea lyttet til susingen og tenkte at jo, det suste slik det brukte når noen ringte langveis fra. – Husk de etterlatte. Og husk at det finnes en lov om rikets sikkerhet.

– Stadfestet ved dom, sa Alf sakte. – Kan De bekrefte at alle to og tredve likvidasjoner er stadfestet ved dom etter krigen?

Lea åpnet munnen for å si noe, så lukket hun den. Snedige Alf, *den* fellen hadde hun selv neppe funnet på.

En lyd kom gjennom telefonen, som et slags kort pust.

– Ja. Alle to og tredve. Og jeg vil si fra her og nå at det ikke skal skrives om dette. Fyll avisen Deres med noe positivt, skriv om oppbyggingen av landet!

– Jo, sa Alf innfult, – vi har skrevet en del om byråkrati og rare rasjoneringsordninger, så . . .

To og tredve, tenkte Lea, da vil de jo . . .

– Vil De la være å skrive?

Stemmen var skarp nå, hadde en hard egg av makt i seg.

– Det er ikke min avgjørelse, sa visergutten, som sant var. – Står det til meg, skriver vi om det. Ellers trodde jeg sensuren var opphevet nå, når herrefolket liksom hadde reist heim?

– De vil høre fra meg!

Røret smalt på, hardt. Det ble stille i redaksjonsrommet.

– Hvem faen var det? spurte Ane ut i luften. – Det er det frekkeste . . .

– Mann, sa Alf, – rundt tredve, vant til å gi ord-

– Østlandsdialekt, sa Lea, – ikke fra selve Oslo, men har bodd der en tid. Flere år, kanskje.

– Rasende fordi han ikke har makt til å sensurere oss, sa Ane. – Hørte dere hvor nær han var på å prøve å gi oss en direkte ordre om å la det være? Den mannen er en mann med makt, i alle fall i egne sirkler.

De satt til klokken ti, men telefonen hadde sluttet å ringe.

– Merkelig, mente Lea, – det er bare «Dagbladet» som har gitt lyd fra seg derfra. Er det virkelig mulig at de har greid å få dem fra det?

– Latterlig, sa Ane, – vi kan bare gå gjennom alle årgangene av «Aftenposten» selv, for eksempel. Verre er det ikke. Og «Aftenposten» var såpass nazifisert under krigen at de slo opp slike ting stort og kalte det bandittvirksomhet.

– Og kom ut under hele krigen, sa Alf tørt. – Hvem vil grave seg gjennom fem år av «Aftenposten»? Det høres ut som en *straff* for meg!

– To og tredve, sa Lea, – han ville ikke at vi skulle tro det var flere enn vi hadde funnet. Det var en genistrek, Alf!

– Ja, sa Alf ubeskjedent, – det var en god bløff. Så vet vi at de ikke vil noen skal vite nøyaktig hvor mange det var.

– Og hvem fan er «de», tror du?

– Hjemmefronten, foreslo Lea.

– Og SOE, sa Alf. – Special Operations Executive. Engelske agenter. Nordmenn som jobbet for engelskmennene, altså. Det kan godt hende at de har utført sånne jobber.

– Motstandsbevegelsen til kommunistene, foreslo Ane. – De var i alle fall harde nok til sånt, det har jeg da

KAPITEL 17

SENKVELDEN ség inn gjennom vinduet, tungt grått lys som gjorde bordplaten hard i konturene og viste fram støvet i vinduskarmen.

Jon satt med albuene på bordet og hodet i hendene. Trælene i hendene gnog mot tinningene og økte hodepinen. Den hadde murret i skallen hele dagen, fra han sto opp og til nå.

Da vekkerklokken slamret, hadde han nesten ønsket hodepinen velkommen. Den ga ham det siste, ytterste puffet som skulle til for å ta den samme bestemmelsen som han hadde tatt før. Han lot være å gå ut, satt bare uggen og sammensunket ved kjøkkenbordet og så bussen kjøre forbi nede på veien.

Slik hadde han sittet til bussen var gått, så hadde han lagt seg igjen, trukket det grå ullteppet opp til øynene og latt søvnen kjempe med hodepinen. Søvnen hadde vunnet, i alle fall for noen timer.

Klokken elleve sto han opp og gikk ut, og på turen til postkassen feide nesten vinden bort hodepinen. Regninger, to av dem. «Trondhjems Tidende» varslet «stans i forsendelsen av avisen».

Kjøss katta, han trengte ingen avis, trengte ikke lese at det gikk bra med alt og at landet gikk framover.

Først inne ved bordet, med kaffekjelen putrende, så han det som fikk ham til å bli sittende resten av dagen og lese, om igjen, om igjen, som en ustelt maskin som bare hakket og hakket og ikke kom videre.

Likvidasjoner under krigen – et tabu?

Våren 1945 ble en distriktshelsesøster og hennes mann likvidert ved at håndgranater ble kastet inn gjennom soveromsvinduet i et hus nær Trondheim.

Folk som på den tid var framtrepende i Hjemmefronten bekrefter at de ble likvidert av Hjemmefrontens folk. Grunnen til likvidasjonen oppgis til at distriktshelsesøstere var mistenkt for angiveri.

Kilder fra Hjemmefronthold hevder at forholdet var klart bevist, og at arbeidssituasjonen som omreisende helsesøster i en annen kommune gjorde henne til en meget farlig agent for Gestapo, muligens via Rinnan-banden.

Uskyldig?

Opplysninger «Trondhjems Tidende» har avdekket, kan tyde på at Hjemmefronten har likvidert distriktshelsesøstere og hennes mann på feilaktig eller manglende grunnlag.

Utspionert uten resultat.

«Trondhjems Tidende» har funnet fram til en kvinne som arbeidet aktivt for Hjemmefronten, og som av sin overordnede fikk i oppdrag å gjøre seg til venns med den mistenkte for å finne ut om hun kunne være den som hadde angitt en gruppe som ga ut en illegal avis.

Kvinnen sier til «Trondhjems Tidende» at distriktshelsesøstere ikke kunne ha angitt avisgruppen, av flere grunner:

– Gruppen følte seg utrygg, fordi en mann de visste samarbeidet med okkupanten hadde snoket rundt på noen av de arbeidsplassene der den illegale avisen ble lagt ut.

Av den grunn hadde gruppen midlertidig innstilt sitt arbeide, og både stensilmaskin og alt annet som kunne vekke mistanke ved en husundersøkelse var gravd ned i potetkjelleren.

– Distriktshelsesøsteren var på gjentatte besøk i huset der stensilmaskinen lå gjemt, men i et legitimt ærend – et barn i familien var meget sykt. Besøkene fant sted kun i tidsrommet etter at alt illegalt utstyr var gjemt bort.

Vår kilde beretter at dette bekreftes både ved datoen på den siste avisen gruppen ga ut, i helsesøsterens besøksprotokoll og selvsagt ved arrestasjonsdatoene.

Vår kilde sier det ville være umulig for helsesøsteren, eller noen andre, å finne ut noe bare ved besøk i huset.

Avga rapport.

Vår hjemmelskvinne avga rapport om dette til sine overordnede og reiste fra stedet i den tro at saken var avklart. Bare et par uker senere leste hun i avisen at både den mistenkte og hennes mann var sprengt i luften.

Jon reiste seg brått fra bordet, bokstavene hadde begynt å flyte sammen foran øynene hans. Likevel sto teksten på netthinnen, han hadde lest den gang etter gang, sittet sammenkrøkt over bordet og lest den til han kunne hvert eneste giftige ord.

Feil angiver? Uskyldig? Ordene flimret for øynene hans, anklagende, borende som syler i kjøttet. Det kunne ikke være sant – måtte ikke være sant. Han hadde drept dem, han var . . .

Nei, ikke skyldig. Ikke han. Han hadde fått ordren,

han hadde utført den slik de ville ha den. Han hadde drept dem, og det var det som telte, det som betydde noe. Resultatet betydde noe, ikke metoden, ikke at panikken hadde tatt ham og fått ham til å . . .

Ikke tenk på det. Ikke tenk. Tanker var farlige. På bordet lå avisen, åpen, som en felle. Den tvang ham tilbake til seg, trakk ham som en levende, ond magnet tilbake til bordet.

«Notoriske forrædere.»

«Trondhjems Tidende» erfarer at både Hjemmefronten og det engelske SOE, Special Operations Executive, iverksatte likvidasjoner i det okkuperte Norge. I følge kilder i Hjemmefronten begynte likvidasjonene i 1942-43, med det uttrykte formål å drepe «notoriske forrædere». I dette uttrykket ligger angivere, men også personer som hadde særlig verdi for okkupanten eller som i særlig grad var i veien for Hjemmefrontens virksomhet.

At tyske etterretningsfolk som Flesch eller den kanskje farligere Gemmecke ikke ble forsøkt likvidert, henger sammen med frykten for represalier mot befolkningen.

Hvem tok avgjørelsene?

Det er vanskelig å få et konkret svar på dette. Kilder mener at for SOE's vedkommende ble avgjørelser om likvidasjon tatt i London, oftest etter anmodning fra agenter i Norge. Den egentlige vurderingen kan dermed sies å ha ligget på et lokalt plan.

Hjemmefronten kunne ta egne avgjørelser, men ikke på laveste lokale plan. Ordre kunne også i følge våre kilder komme fra den norske legasjonen i Stockholm. Også her kunne selve anmodningen komme fra grupper i Norge.

Men kommunistene hadde evnen –

Vi kjenner til at i Oslo satte det lokale Milorg bort likvidasjoner på «anbud» til den kommunistiske gruppen kjent som «Osvaldgruppen». Selv manglet de folk som kunne eller ville utføre slike oppdrag.

Domfelt etter krigen.

I følge det vi får opplyst, ble det i lukket rett avsagt fellende dommer over de likviderte – etter krigen. Bevisførselen må ha vært vanskelig, blant annet fordi de sentrale vitner må ha vært dem som avsa dommen og ga ordren om likvidasjon allerede under krigen.

At ikke alle Hjemmefrontmenns avgjørelser var like gode, er Feldman-saken et bevis på. Selv om de to grenselosene som drepte ekteparet Feldman i stedet for å få dem over til Sverige ble frikjent, er folkemeningen at dette var en stygg og tvilsom affære.

Vi kjenner ikke til om også ekteparet Feldman fikk en dødsdom på seg etter krigen i hemmelig rett, fordi deres dårlige fysiske form «satte en av fluktrutene i fare».

Ingen etterforskning.

Etter frigjøringen skal det – ifølge kilder i politiet – ha gått ut et direktiv om at drap begått av Hjemmefronten under krigen ikke skulle etterforskes. Det har ikke lyktes «Trondhjems Tidende» å skaffe noen kopi av et slikt direktiv, selv om kilden er positivt sikker.

Bør likvidasjonene tas opp på ny?

I tiden etter krigen ble alle hensyn kastet til side både i presse og offentlige organer når det kom til å navngi dem som var straffedømt for utilbørlig kontakt med okkupasanten, fra dødsdommer og ned til beskjedne straffer. Bare

de som ble likvidert under krigen er holdt utenfor denne åpenheten. Det er nærliggende å tro at denne tausheten ikke kan gjelde de dodes ære, men heller tilskrives at det kan finnes feiltagelser, eller til og med det som verre er, blant likvidasjonene.

Jon sank ned på stolen og ble sittende, tungt bøyd over avisen. Sakte knyttet han neven over den, som om den var en fiende han kunne knuse. Like sakte senket han hånden og reiste seg.

Et stønn trengte seg ut mellom sammenknepne lepper, så grep han luen og jakken og fór på dør. Ansiktet hans var en stiv maske, fylt av hat, av raseri – av maktesløst hat.

Han syklet nedover veien, med hvite knoker om styret. Først etter et par kilometer dreide han av, inn på en grusvei der den gamle sykkelen skramlet og slo i hullene.

Lårene stivnet av den rasende tramping og han måtte stige av i motbakkene. Det dempet ikke villskapen i ham, rørte bare opp under raseriet og gjorde det rødglødende, uten styring.

Da han trampet tungt opp grusgangen til det vesle huset, streifet tanken ham: Det var Jon som var rasende, det var Jon som oppsøkte den skyldige for å ta ham. Jon, ikke Jack. En liten bjelle ringte for en seier i ham, dypt i ham, dypt, dypt der hvor brodden sto i sinnet hans.

Mannen som åpnet døren stirret på ham, så smale øyne i et likblekt ansikt, så svetten som rant nedover pannen under skyggeluen.

– Jon, hva i all verden er det som . . .

– Du løy for meg! Oddbjørn, din dævel, du løy for

– Dypsindig fyr, mumlet Lea, hun og Inge Hartman hadde ruslet innom kafeteriaen på Phoenix og fikk seg en kopp tynn kaffe før de dro tilbake til avisen.

– Dyktig fyr. På vei oppover i etaten, dersom han ikke vokser seg ut av den, da. De gjør gjerne det, de beste av dem.

De skrev ut artikkelen før kvelden, en nyhetsmelding med noen utfyllende ting om Oddbjørn Olsen og et nytt bilde av huset der han hadde levd og dødd. I en innrammet artikkel ved siden av ville redaktøren ha den artikkelen Ane hadde sittet og renskrevet, en kort sammenfatning av motstandsbevegelsen i Trondheim.

Lea leste den ikke, men fikk høre innholdet av Ane på heimturen.

– Erik Gjems-Onstad var selve sjelen i motstandsarbeidet i Trondheim, gjennom nesten hele krigen. Du vet at han drev denne Durham-gruppen som søsteren din var med i, for eksempel.

Og det er pokker så underlig, at like før selve sluttspillet ble han kalt over til Sverige, til Stockholm, fordi det liksom var for farlig for ham i Trondheim. Det trodde han ikke selv, etter hva andre har fortalt meg.

Reiste over gjorde han nå likevel, og så ville de ikke la ham reise tilbake igjen. Alt for farlig, og han var så altfor viktig til å bli arrestert, sa de.

Og så, rett før fredsslutningen – når de høye herrer både i Hjemmefrontens ledelse og i Stockholm måtte vite hvilken vei det bar – da sendte de ham nordover på en jobb som andre kunne ha gjort. Han kom seg ikke tilbake hit til byen før midt i største fredsrusen, og da hadde andre folk trådt fram som Hjemmefrontens Ledelse.

– En underlig historie, synes jeg, sa Lea. – Er du sikker på at det ikke er tilfeldigheter?

– Visst kan det være tilfeldigheter. Visst kan det ha noe med partibøker å gjøre også. Ikke vet jeg, jeg bare skriver det jeg har funnet ut, jeg.

Og kanskje ble Oddbjørn Olsen slått ihjel fordi du skrev den første artikkelen, tenkte Lea, men Inge Hartman hadde forbudt henne å nevne det for Ane.

– Hun har visst nok å stri med som det er, hadde han sagt.

– Jeg reiser oppover til huset i kveld, sa Ane, brått, nesten aggressivt, omtrent som om hun ventet å bli motsagt.

– Vi har jo ingen til å kjøre oss, innvendte Lea. – Bilen til redaktøren er bare bromhaugen og kommer kanskje aldri til å gå igjen, og Johannes er i Kristiansund med denne Buick'en han bruker låne. Det er en som driver verksted i Karlshamn som eier den, det er visst blitt en svær kompis av ham, forstår jeg. Dermed har vi ingen til å besørge oss, som de sier.

– Jeg trenger ikke besørges, hverken på den ene eller den andre måten. Det går busser på hovedveien, hver bidige time. Hvordan tror du jeg hadde tenkt å komme meg på arbeid? Be en eller annen mann om å besørget meg.

Denne knotten Karljot kunne nok tenke seg å besørge deg, tenkte Lea, men hun sa: – Javisst, det tenkte jeg ikke på. Men likevel, jeg synes det er så ensomt der oppe. Ærlig talt, tør du?

– Hadde jeg leid det om jeg ikke hadde turt være der? Hun ble alvorlig.

– Jeg håper bare at Andor ikke har funnet ut hvor jeg tenker å slå meg til. Han kan ha spurt i banken, for